ברטנורא על מסכת ערכין

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **הכל מעריכין.** הכל לאתויי בן שלש עשרה שנה ויום אחד ולא הביא שתי שערות, שהוא מעריך. והוא מופלא הסמוך לאיש. ומופלא אקרי ליה לפי שבודקים אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש. אע״ג דאיש כי יפליא כתיב (ויקרא כ״ז), כשהוא סמוך לפרקו קרוי איש לענין זה. והכל דקאי נמי על נערכים, לאתויי מנוול ומוכה שחין, שאין שוין דמים. דסלקא דעתך אמינא נדר בערכך כתיב (שם), כל שישנו בדמים ישנו בערכין, וכל שאינו בדמים אינו בערכין, קמשמע לן. והכל דקאי על נודרים, משום נידרים נקט ליה. ונידרים גופיה אצטריך, לאתויי פחות מבן חודש שהוא נידר אע״פ שאינו נערך:

מעריכין. אם אמר על אחד, ערך פלוני עלי, נותן ערך אותו פלוני כפי שניו כמו שקצוב בפרשת ערכין, שהערך נותן לפי שנים של נערכין:

ונערכין. אם אמר אחר עליו ערך פלוני זה עלי, או אמר הוא עצמו ערכי עלי:

נודרים. אמר דמי פלוני עלי, צריך שיתן כמו שהוא יפה לימכר בשוק:

ונידרין. אמר אחר עליו דמי פלוני עלי, או אמר הוא עצמו דמי עלי:

כהנים ולוים. כהנים אצטריכא ליה לאשמעינן דנערכין, דסלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב (שם) והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן, ישראל לפני כהן ולא כהן לפני כהן, הלכך כהן ליתיה בערכין, דאי עני הוא לא קרינא ביה והעמידו לפני הכהן, קמשמע לן דכהנים איתנהו בתורת ערכין. ואיידי דתנן כהנים, תנן לויים וישראלים:

נשים ועבדים. והאשה משלמת כשתתאלמן או תתגרש, והעבד כשישתחרר:

טומטום ואנדרוגינוס נודרים ונידרים. שהרי יש להם דמים:

ומעריכין. את אחרים, אם אמרו ערך פלוני עלי, נותנים ערך אותו פלוני:

אבל לא נערכין. אם אמר ערכי עלי, או אמר אחר עליהם ערך פלוני עלי, לא אמר כלום. דזכר ונקבה אמורים בפרשת ערכין, עד שיהיה זכר ודאי או נקבה ודאית:

פחות מבן חודש נידר. אם אמר דמיו עלי. שהרי שוה דמים כל שהן:

אבל, לא נערך. שלא נאמר ערך בפרשה אלא מבן חודש ומעלה:

ב **הנכרי ר׳ מאיר אומר נערך.** תרי קראי כתיבי בפרשת ערכין, חד ריבוי וחד מיעוט. בני ישראל, מיעט את הנכרים. איש כי יפליא, ריבה כל איש ואפילו נכרי במשמע. ר׳ מאיר סבר, נכרי נערך ולא מעריך, שכן מצינו שריבה הכתוב בנערכים יותר מבמעריכים, שהרי חרש שוטה וקטן נערכין, אבל לא מעריכין, הלכך שדי מיעוטא למעריך וריבויא לנערך:

ר׳ יהודה אומר נכרי מעריך ולא נערך. שכן מצינו טומטום ואנדרוגינוס מעריכים, ולא נערכים. והלכה כרבי יהודה. הלכך נכרי שאמר ערך ישראל פלוני עלי, חייב ליתן כפי שניו הערך הקצוב בפרשה. וישראל שאמר ערך נכרי פלוני עלי, או נכרי שאמר ערכי עלי, לא אמר כלום:

ג **הגוסס.** לא נידר, דלאו בר דמים הוא, דלמיתה הוא עומד:

ולא נערך. דכתיב והעמידו והעריכו, והאי לאו בר העמדה והערכה הוא:

והיוצא ליהרג. שנגמר דינו בבית דין של ישראל. אבל יוצא ליהרג על פי המלכות, לא שנא מלכות ישראל, ולא שנא מלכות של נכרים, דברי הכל מעריך ונערך:

לא נידר. דלאו בר דמים הוא:

ולא נערך. דכתיב (ויקרא כ״ז:כ״ט) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. ור׳ חנינא בן עקביא דאמר נערך, מוקי להאי קרא דכל חרם אשר יחרם לדרשא אחריתי:

ר׳ יוסי אומר כו׳ ר׳ יוסי ותנא קמא לא פליגי בנודר ומעריך ומקדיש. כי פליגי באם הזיק. תנא קמא סבר, אם הזיק פטור מן התשלומים. ואע״פ שהמזיק חייב בתשלומין מן התורה, מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, אלא כמלוה על פה, ומלוה על פה אינו גובה מן היורשים. ורבי יוסי סבר, מלוה הכתובה בתורה, כמלוה הכתובה בשטר דמיא וגובה מן היורשים. והלכה כתנא קמא. אבל לאחר שתקנו דמלוה על פה גובה מן היורשים, בית דין גובין מממונו ומשלמים מה שהזיק:

ד **אין ממתינין לה עד שתלד.** דמהו דתימא ולדות ממונא דבעל הן כדכתיב (שמות כ״א:כ״ב) כאשר ישית עליו בעל האשה, ולא נפסדינהו מיניה קמשמע לן דכתיב (דברים כ״ב:כ״ב) ומתו גם שניהם, גם לרבות את הולד:

ישבה על המשבר. מקום מושב האשה היולדת קרוי משבר:

ממתינין לה עד שתלד. דכיון דנעקר לצאת, גופא אחרינא הוא ואינו כגוף אמו:

נהנין בשערה. לאו שערה ממש קאמר, אלא פאה שהיתה לה משער אשה אחרת קשורה לשערה. ודוקא כשאמרה תנו אותה לבתי או לפלונית, דכיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא ניחא לה דתהוי כגופה לאתסורי, וכנטולה מחיים דמיא. אבל בענין אחר אסור, שנויי המת אסורים בהנאה:

בהמה שנהרגה אסורה בהנאה. אפילו שערה:

פרק ב

א **אין בערכין פחות מסלע.** אפילו עני שהעריך ואין ידו משגת אינו נדון בפחות מסלע, דכתיב (ויקרא כ״ז:כ״ה) וכל ערכך יהיה בשקל הקודש, כל ערכין שאתה מעריך לא יהיו פחותים משקל:

ולא יותר על חמשים. דזהו גדול שבערכים דכתיבי בפרשה:

נתן סלע והעשיר. בן עשרים שערכו חמשים והיה עני ונתן סלע בערכו, דעני נידון בהשגת ידו, והעשיר, פטור:

פחות מסלע. נתן פחות מסלע:

והעשיר. נותן חמשים. דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו ועדיין ערכו עליו:

היו בידיו חמש סלעים. עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיו לו חמש סלעים:

ר׳ מאיר אומר אינו נותן אלא אחת. דסבר ר׳ מאיר או נותן כל החמשים שעליו או אינו נותן אלא שקל:

וחכמים אומרים נותן כל מה שבידו. דקרא דכתיב וכל ערכך יהיה בשקל, לפחות שבערכין הוא דאתא, שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות. ומיהו היכא דאית ליה טפי יהיב, דכתיב (שם) על פי אשר תשיג. והלכה כחכמים:

אין פתח בטועה פחות משבעה. איידי דאיירי באין בערכין פחות ולא יותר, תנא נמי לכל הנך דאית בהו אין פחות ולא יותר:

פתח. תחלת נדות. שדין נדה דאורייתא הוא, אם התחילה וראתה היום, מונה ששה והוא. ראתה שנים, מונה חמשה והם. ראתה שלשה מונה ארבעה והם. [ואפילו] ראתה כל שבעה ופסקה לערב, טובלת ומשמשת. ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום, שאם ראתה בהן יום אחד או שנים שומרת יום כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בהן שלשה רצופים, הויא זבה גדולה שטעונה שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זיבה חודש או שנה, אינה חוזרת לתחלת נדות עד שתשב שבעה נקיים. וכשישבה שבעה נקיים וראתה, הויא תחלת נדה ומונה ששה והוא, וחוזרת לענינה ככל המפורש. ואם לא ראתה באותן אחד עשר יום שלשה רצופים, אינה זבה. וכשתראה אחריהן, בין שהיא רואה סמוך בין שהרחיקה ראייתה הוי תחלת נדה. ואפילו תראה שלשה רצופים, אינה מונה אלא ארבעה והם, שאין ימי זוב אלא אותן אחד עשר יום שבין סוף נדות זה לתחלת נדות הבא:

אין פתח בטועה פחות משבעה. טועה [שראתה] היום ואינה יודעת אם בימי נדותה עומדת, או באותן אחד עשר יום של ימי זוב, אינה חוזרת לפתח נדותה בפחות משבעה נקיים ולא יותר על שבעה עשר נקיים. כיצד, טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי היום, ואינה יודעת אם בימי נדות היא וצריכה למנות ששה והוא, אם באותן אחד עשר יום של ימי זיבה ואינה צריכה לשמור, אלא יום כנגד יום, פתחה שבעה עשר, שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר יום לבד מיום זה, חוזרת לפתח נדותה. דאם יום זה שראתה תחלת ימי זיבה הוא, כיון שכלו אחד עשר שלמו ימי זיבה והרחיקה ראייתה שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר ותחלת נדה היא. ואפילו אם תאמר שיום זה תחלת נדה הוא, אעפ״כ יצתה מימי הזוב לסוף יום שבעה עשר לבד מיום זה. אבל אם תראה יום שבעה עשר לא יצאה מן הספק אם יום נדה הוא או יום זיבה הוא, דיש לומר שמא יום זה שראתה תחלת ימי נדה הוה, ויום שבעה עשר שראתה בו, סוף אחד עשר שבין נדה לנדה הוא, או שמא יום ראשון מימי הזוב הוא, וכשכלו אחד עשר יצתה מימי הזוב, ויום שבעה עשר שראתה בו תחלת נדה היא. וכל שכן אם תראה קודם יום שבעה עשר, שלא יצאה מן הספק. וכל זמן שתהא בספיקה זו, מקולקלת היא, שלעולם נחמיר עליה מספק. שכשתראה יום אחד, נאמר תחלת נדה היא וצריכה ששה והוא. וכשתראה שלשה רצופים, נאמר ימי זוב הן וצריכה שבעה נקיים וקרבן. אבל לאחר שבעה עשר אין להחמיר, דודאי תחלת נדה היא, ואפילו תראה שלשה ימים רצופים תמנה ארבעה והם וטובלת וטהורה:

אין בנגעים פחות משבוע אחד. להסגר. דיש בנגעי אדם שנבררים לשבוע אחד אם לטהר אם לחלוט:

ולא יותר על שלשה שבועות. נגעי בתים. דתניא בתורת כהנים, מנין שאם עמד בעיניו בשבוע ראשון ובשבוע שני שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע שלישי, תלמוד לומר (ויקרא י״ד:מ״ח) ובא הכהן ואם בא יבא כו׳:

ב **אין פוחתים מארבעה חדשים מעוברות.** של שלשה יום לשנה. דלא עבדינן טפי משמונה חסרים. אבל שמונה חסרים עבדינן:

ולא נראה יותר על שמונה. כלומר, ולא נראה לחכמים לעבר בשנה יותר על שמונה חדשים. שחדשה של לבנה כ״ט יום וחצי, ושתי ידות שעה, ושבעים ושלש חלקים, הרי לשני חדשים נ״ט ימים, חודש אחד מעשרים ותשעה, וחודש אחד משלשים יום. חודש של עשרים ותשעה הוא חסר, וחודש של שלשים קרוי מלא או מעובר. ובדין היה שיהיו כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, אלא מפני יתירות השתי ידות שעה ושבעים ושלש חלקים שיש בכל חודש וחודש, צריכים פעמים לעשות שמונה חדשים מחדשי השנה מלאים וארבעה חסרים, פעמים שמונה חסרים וארבעה מלאים:

אין פחות משנים. ליום שני לאפייתן:

ולא יותר על שלשה. ויום שלישי לאפייתן נאכלין, ותו לא. כיצד, חל יום טוב של עצרת באחד בשבת, נאפות בערב שבת, שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שלישי. וכשחל עצרת בשאר ימי שבוע, נאפות בערב יום טוב ונאכלות ביו״ט שהוא שני לאפייתן:

לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה. שהוא נאפה בערב שבת ונאכל לשבת אחרת שהוא יום תשיעי לאפייתו. חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות בחמישי בשבת ושני בשבת, אופין לחם הפנים ברביעי בשבת, ומסדרים אותו על השלחן. בשבת, ונאכל לשבת שניה שהוא יום אחד עשר לאפייתו:

ולא יתר על שנים עשר. כיצד, נולד בין השמשות של ערב שבת, אינו נמול בשבת, דשמא תשיעי הוא. דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא נמצא שבת יום תשיעי, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותה שבת, אינו נמול עד יום שלישי שהוא שנים עשר ללידתו:

ג **אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש.** במסכת סוכה פרק החליל (סוכה דף נ״ג) הן מפורשים. והא דתנן ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה, לאו דוקא, דזמנין דמוסיפין עד שבעה וחמשים תקיעות כשחל ערב פסח להיות בשבת, ומשום דלא שכיח כולי האי לא חשיב ליה:

אין פוחתים משני נבלים. לשני לוים:

ולא מוסיפים על ששה. לא אתפרש טעמא:

חלילין. מין כלי זמר שקולו נשמע למרחוק. צלמילי״ש בלע״ז, ובערבי מזמאר״י:

ולא מוסיפין על שנים עשר. כנגד שנים עשר יום בשנה שהחליל מכה בהן לפני המזבח. ולשון מכה נופל בחליל, לפי שהוא עשוי נקבים ומכה באצבעו על הנקבים להנעים הקול:

בשחיטת הפסח. בארבעה עשר בניסן שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה, כדאמר בפרק תמיד נשחט (פסחים דף ס״ד):

אבוב. הקנה הדק שבראש החליל. ובגמרא מוכח דחליל גופיה קרוי אבוב:

שקולו ערב כשהוא של קנה, יותר משל נחושת. ודוקא חליל שמכה לפני המזבח על הקרבן הוא שדוחה את השבת וכל שכן יום טוב. אבל חליל של בית השואבה לא היה דוחה לא את השבת ולא את יו״ט, כדמוכח בסוכה פרק החליל:

לא היה מחליק אלא באבוב יחידי. כשהיה מגיע לסיים הנעימה היה אחד מן החלילים מאריך לאחר שסיימו האחרים, שזהו, חילוק יפה יותר משאילו, יסיימו שניהם כאחד. וחילוק, היינו סיום השמעת קול הנעימה. ובשעת ההקרבה היה שיר זה, והיו הלוים משוררים בפה את ההלל באותן שנים עשר ימים, והחלילים היו מחללים. אבל בשאר ימים היו מהללים י בצלצל וכנורות. והשיר היה השיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש בראשון היו אומרים לה׳ הארץ ומלואה וכל המזמור, בשני גדול ה׳ ומהלל מאד וגו׳, וכן כולם:

ד **ועבדי כהנים היו.** אותן המכים בחליל. דסבירא ליה לר׳ מאיר אין מעלים מן הדוכן ליוחסים ולא למעשרות, הלכך לא אכפת לן אם היו עבדים:

בית הפגרים ובית צפריא. שם משפחות מיוחסות:

ומאמאום. שם מקום:

משיאין לכהונה. כהנים היו נושאים את בנותיהן, שמשפחות מיוחסות שבישראל היו. ור׳ יוסי סבר דמעלין מן הדוכן ליוחסים, הלכך אי לאו דמיוחסין היו לא הניחום לנגן על הדוכן:

רבי חנניא בן אנטיגנוס אומר לוים היו. רבי חנניא בן אנטיגנוס סבר מעלין מן הדוכן למעשרות, הלכך לוים היו. ולא פליגי אלא במנגנים בכלי זמר,

אבל בשיר שבפה כולי עלמא מודו דאין אומרים שיר בפה על הקרבן אלא לוים, דכתיב גבי לוים (דברים י״ח) ושרת בשם ה׳ אלהיו, איזהו שירות שהוא בשם ה׳, הוי אומר זה השיר. והלכה כר׳ יוסי:

ה **אין פוחתין משמה טלאים המבוקרים.** האי תנא סבר דכבשים של תמידין טעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטתן, דומיא דפסח מצרים שהיה מקחו מבעשור ושחיטתו בארבעה עשר, דיליף מועדו האמור בתמידים (במדבר כ״ח:ב׳) תשמרו להקריב לי במועדו, ממועדו האמור בפסח (שם ט׳) את הפסח במועדו. הלכך, קודם יום חינוך ארבעה ימים מבקרין שמונה טלאים ונותנין בלשכת הטלאים, וביום חינוך נוטלים שנים לתמידין ונשארו שם ששה מבוקרים, ולאחר כן קודם הלילה מבקרים שנים ונותנים שם. ומשום דהנך ליתנהו אכתי בשעת נטילת השנים, לא חשיב להו. וכן לעולם נוטלין שנים ונותנים שנים. ואלו השנים שנותנים נוטלים אותם לחמישי של יום נתינתן:

כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה. סימנא בעלמא נקט, דכי היכי דאי מקלעי שבת ושני ימים טובים של ראש השנה בהדי הדדי היה צריך להקדים ולבקר ההוא דשלישי בשבת מערב שבת, דהא לא מצי קודם היום לילך ולבקש טלה ולבקר, והויא לקיחה ארבעה ימים קודם שחיטה, הכי נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחיטה:

ומוסיפין עד לעולם. אם רצו להוסיף טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, מוסיפים כמו שירצו:

משתי חצוצרות. כשתוקעין בחצוצרות אין פוחתים משתים:

ומוסיפין עד לעולם. בגמרא מפרש עד מאה ועשרים. שנאמר (דברי הימים-ב ה׳) ועמהם הכהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות:

והצלצל לבד. צלצל אחד היה שם ולא יותר. דאמר קרא (שם א ט״ז) ואסף במצלתים להשמיע. ואע״ג דמצלתים כתיב לשון רבים, מפני שהן שתי חתיכות רחבות של מתכת שמכין זו על זו, ומיהו חדא עבידתא עביד, שאין אחד מהם מועיל בלא חברו, וחד גברא עביד בהו:

ו **אין פוחתין משנים עשר לוים.** תשעה לתשעה כנורות, ושנים לשתי נבלים, ואחד לצלצל:

דוכן. כמין אצטבא שהלוים עומדים עליה:

אין קטן נכנס. אין לוי קטן נכנס לעזרה לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהגיף את הדלתות:

אלא בשעה שהלוים עומדים. על הדוכן בשיר אז נכנסים לוים קטנים לשורר עמהם:

ולא היו. אותם קטנים אומרים בנבל וכנור, אלא בפה:

כדי ליתן תבל. ליתן תבלין בנעימת הלוים. לפי שקול הקטנים דק וצלול ומתבל את קול הגדולים:

לא עולין. אותן קטנים למנין שנים עשר לוים הצריכים לדוכן:

ואין עולין. על האצטבא המוכנת לדוכן. אלא בארץ היו עומדים:

וצוערי הלוים היו נקראים. שהיו מצערים את הלוים הגדולים, שאין יכולים לבסם ולהנעים קולם כמותם:

פרק ג

א **יש בערכין להקל ולהחמיר וכו׳** כולהו מפרש להו ואזיל לקמן בפרקין:

את הנאה שבישראל. אפילו שוה מאה מנה אינו נותן אלא חמשים סלע, והיינו להקל. ולהחמיר, שהמעריך את הכעור שבישראל אפילו אין שוה אלא חמש סלעים. נותן חמשים סלעים אם הנערך מבן עשרים ועד בן ששים:

ב **בחולת המחוז.** סביבות העיר. שאינה משבחת כל כך מפני מדרס הרגלים:

חולות. סביבות. כמו מחול הכרך [כלאים פ״ד]:

מחוז. עיר. פירוש אחר מחוז, שם מקום שלא היו שדותיהן חשובים:

בפרדסות. מקום שיש בו הרבה אילנות נטועים:

סבסטי. שם מקום. והאילנות שם מעולים מאד:

נותן. מי שפודה אותן מן ההקדש בין בעלים בין איש אחר:

בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. אם תחלת היובל היא. ואם לאו, מגרע משנים שעברו סלע ופונדיון לשנה. בית זרע חומר שעורים, מקום ראוי לזריעת כור, דהיינו שלשים סאה של שעורים. והוא גדול ממקום זריעת כור של חטין. והמקדיש שדה אחוזה מלאה אילנות, כשהוא פודן פודה

האילנות בשווין, וחוזר ופודה את הקרקע בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף:

ובשדה מקנה נותן את שויו. דבשדה מקנה כתיב (ויקרא כ״ז) וחשב לו הכהן את מכסת הערכך, ואין מכסת אלא מנין דמים, דהיינו כפי מה שהוא שוה, וכן הוא אומר (במדבר ל״א) והרמות מכס:

אחד שדה אחוזה ואחד שדה מקנה. שהרי נאמר בשדה אחוזה וחשב, ונאמר בשדה מקנה וחשב, מה בשדה אחוזה דבר קצוב, אף שדה המקנה דבר קצוב, דהיינו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף:

ובשדה מקנה אינו נותן חומש. דבשדה מקנה כתיב מכסת הערכך, הקישו הכתוב לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש אף שדה מקנה אין מוסיף חומש. ואין הלכה כר׳ אליעזר:

ג **המית בן חורין נותן את שוויו.** דכתיב (שמות כ״א:ל׳) אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו, דמי ניזק:

חבל בזה ובזה. בין בעבד בין בבן חורין, ולא המיתו. משלם נזק שלם:

ד **פגם.** שמין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו:

לפי המבייש והמתבייש. אדם נקלה שבייש, בשתו מרובה. והמתבייש, לפי חשיבותו בשתו:

ה **נמצא האומר בפיו יתר מן העושה מעשה.** שהאומר לא מצאתי בתולים נותן מאה, והאונס דמוציא בתולים על ידי מעשה נותן חמשים:

גזר דין. שלא ליכנס לארץ:

זה עשר פעמים. גבי מרגלים כתיב, דמשמע על זה נתחתם גזר דין:

פרק ד

א **השג יד בנודר.** תורת דין השגת יד, שעני נדון בערכין כפי השג ידו, בתר נודר אזלינן, ולא בתר נידר, כדמפרש לקמן:

והשנים בנידר. ילד שהעריך ערך זקן, נותן ערך זקן, דלא אזלינן בתר שנים דנודר. ותנא דקרי למעריך נודר, לישנא דקרא נקט, דכתיב (ויקרא כ״ז:ח׳) על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן. ואיידי דאמר השג יד בנודר אמר נמי השנים בנידר:

והערכים בנערך. קצב הערך דזכר ונקבה, בתר נערך אזיל, ולא בתר מעריך, כדמפרש לקמן דאיש שאמר ערך אשה פלונית עלי נותן ערך אשה:

והערך בזמן הערך. כדמפרש לקמן, שאם העריך עצמו כשהיה פחות מבן עשרים דהוי ערך קטן, וקודם נתינתו היה בן עשרים, אינו נותן אלא כשעה שהעריך:

ב **אומר אני אף בערכין כן.** אילו מתרמי אף בערכין דומיא דקרבנות, הוי כקרבנות. דהא דאמרת דערכין אינן כקרבנות. משום דלא דמו אהדדי, דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג יד, לפי שאין העשיר חייב כלום, ולא דמי למצורע. וזה שאמר על העשיר, לא נתכוין אלא לפי מדת שנותיו של עשיר שפחותים או יתרים על שנותיו שלו, הלכך נדון בהשג יד. אבל עשיר שאמר ערכי עלי דהוי חייב ערך שלם, דומיא דמצורע [עשיר] ושמע העני ואמר מה שאמר זה עלי, נותן ערך עשיר:

הכי גרסינן היה עני והעשיר או עשיר והעני משלם ערך עשיר. היה עני והעשיר קודם נתינה, משלם ערך עשיר, אשר תשיג יד הנודר אמר רחמנא, והרי ידו משגת. עשיר והעני נמי תשיג יד הנודר כתיב, והרי היתה משגת בעת שנדר:

רבי יהודה אומר אפילו עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר. דכתיב (ויקרא כ״ז:ח׳) ואם מך הוא מערכך, עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ג **אפילו אביו מת.** בשעה שנתחייב זה בקרבן היה אביו גוסס ונוטה למות, ומת וירש ממנו רבוא קודם שהביא קרבנו, אינו מביא אלא קרבן עני, כמו שהיה בשעה שנתחייב בקרבן:

ספינתו בים. לא שהיתה ספינתו טעונה מסחורות שלו ברבוא, דא״כ עשיר הוא. אלא שהיתה ספינתו מושכרת לאחרים בריבוא שכר, והוא אין בידו אלא אותה ספינה. ומשום שכרה לאו עשיר הוא, דאין שכירות משתלמת אלא בסופה, ונמצא שעכשיו עני הוא. ומשום הספינה עצמה לאו עשיר הוא, דהאי תנא סבר כמאן דאמר לקמן שאם היה המעריך חמר נותן לו הכהן חמורו ואינו נוטלו להקדש, ואם היה אכר מניח לו צמד בקרו דהיא פרנסתו, והכי נמי מניח לו ספינתו:

ד **ילד.** מבן עשרים ועד בן ששים, דהוי ערכו חמשים שקלים:

נותן כזמן הערך. דכתיב (ויקרא כ״ז:י״ז) כערכך יקום, אינו נותן אלא כזמן הערך:

יום שלשים כלמטה. אם אמר ערך פלוני קטן עלי, ואותו קטן היה באותו יום בן שלשים, הוי כלמטה ולא אמר כלום. דאין ערך לפחות מבן חודש. דהכי כתיב [שם] ואם מבן חודש:

מבן ששים שנה ומעלה. משמע ששלמה שנת ששים ואז הוא נדון כששים, אבל בשנת ששים נדון כילד:

הן אם עשינו. בתמיה. כלומר, וכי כן הוא, אם עשינו [שנת] ששים כלמטה להחמיר דערך גדול יש לפחות מבן ששים חמשים סלע, וליותר מבן ששים אינו אלא חמשה עשר:

כלמטה ממנה להקל. דערך יותר על בן עשרים, גדול הוא מפחות מבן עשרים. וכן בבן חמש. כדכתיבי בקראי:

רבי אליעזר אומר. לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה, עד שתשלם כל השנה וחודש ויום אחד משנה האחרת. דיליף גזירה שוה למעלה למעלה מבכור, נאמר כאן מבן ששים שנה ומעלה, ונאמר בבכור אדם (במדבר י״ח:ט״ו-ט״ז) ופדויו מבן חודש ומעלה, מה להלן חודש ויום אחד, שאין בכור נפדה פחות מבן חודש ויום אחד, אף כאן עד שיוסיף על ששים חודש ויום אחד. ושנת חמש ושנת עשרים ילפינן בגזירה שוה שנה שנה משנת ששים כדיליף ת״ק לעיל ואין הלכה כר׳ אליעזר:

פרק ה

א **האומר משקלי עלי כו׳, אם כסף כסף.** אם פירש כסף נותן משקלו כסף, ואם פירש זהב, נותן משקלו זהב. והא קמשמע לן דאם לא פירש אלא אמר סתם משקלי עלי, פטר נפשיה בכל דהו, ובלבד שיהיה דבר שכמותו רגיל להיות נשקל במקום ההוא. ואפילו זפת ואפילו בצלים ורגילים אנשי המקום למכרם במשקל, ואמר אחד מאנשי המקום ההוא משקלי עלי סתם ולא פירש, הרי זה נותן משקלו זפת או בצלים ונפטר:

ומעשה באמה של ירמטיה. מפרש בגמרא דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אדם חשוב הוא, אע״ג דלא פירש אמדינן ליה לפי כבודו, ומעשה נמי באמה של ירמטיה, אשה ששמה כך, שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלוה ונתנה משקלה זהב, לפי שהיתה אמודה בעושר:

משקל ידי עלי. היאך הוא שוקל ידו, דאם רוצה מכביד ואם רוצה מיקל:

ומכניסה עד מרפקו. קוד״ו בלע״ז. משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובאותו זמן היו קורין יד לזרוע עד המרפק. וכשמכניס היד לתוך חבית מלאה מים ישפכו מן המים שבחבית כפי מקום היד שהכניס בתוכה עד המרפק, וחוזר ומכניס בחבית בשר וגידין ועצמות של חמור, שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם, ויהא באותו בשר גידין ועצמות כפי מה שיש ביד, שאין משקל עצמות וגידין שוה למשקל בשר, ונותן לתוכה עד שתחזור ותתמלא כמו שהיתה, דהשתא איכא נפח כשיעור ידו, ושוקל הבשר והעצמות והגידים ההם והוא משקל ידו:

היאך אפשר לכוין בשר כנגד בשר. שמא יש בבשר חמור שנותן לתוך החבית יותר גידים ועצמות ממה שיש ביד, או פחות, ונמצא שאין המשקל מכוון. והלכה כרבי יוסי:

ב **וכמה הוא שוה בלא יד.** מפרש בגמרא, שאין שמין אותו כמה יפה כשנקטעה ידו וכמה היה שוה כששתי ידיו שלימות. שמי שנקטעה ידו, כשבאים לשומו כמה היה שוה תחילה אין שמין אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה האומר דמי ידי עלי הרי לא נקטעה ידו. לכך מפרש, כמה הוא שוה בלא יד, כגון אם מכרו רבו כולו חוץ מידו, שידו אחת מוכתבת לרבו ראשון, ושמין כמה הוא יפה כשרבו מוכר כולו ולא שייר ממנו לעצמו כלום. וכמה שוה פחות אס שייר רבו ידו אחת שלא מכרה, דהשתא אינו מזולזל, וכך הוא נותן להקדש:

זה חומר בנדרים מבערכין. דאילו אמר בערכים ערך ידי ורגלי עלי, לא אמר כלום, אלא אם כן אמר בדבר שהנשמה תלויה בו:

ערכי עלי ומת יתנו היורשים. דערך דבר קצוב הוא. ודוקא כשעמד בדין קודם שמת, לפי שאינו חייב בערך אלא אחר שיעמוד לפני הכהן, כדכתיב (ויקרא כ״ז:ח׳) והעמידו לפני הכהן. אבל דמי עלי דאינו אלא מה שישומוהו בבית דין והרי לא בא לידי כך שהרי מת, אע״פ שעמד בדין הוא מחוסר אומדנא ולא יתנו היורשים:

נותן ערך כולו. דערך נפשות כתיב:

זה הכלל. לאתויי שאר איברים שהנשמה תלויה בהם:

ג **חציי עלי.** הוי כערך ראשי וערך כבדי, דהוי דבר שהנשמה תלויה בו:

דמי חציי עלי נותן דמי כולו. דכתיב (ויקרא כ״ז:ב׳) נדר בערכך נפשות, הקיש נדר לערך, מה ערך אמר ערך חציי עלי נותן ערך כולו, אף נדר אמר דמי

חציי עלי נותן כולו:

זה הכלל. לאתויי כל האברים שהנשמה תלויה בהם, שאם אמר דמי חצי אותו אבר עלי כגון שאמר דמי חצי לבי עלי, או דמי חצי כבדי עלי, נותן דמי כולו:

ד **מת הנודר והנידר יתנו היורשים.** והוא שעמד בדין קודם שמת, כדפרישנא לעיל. וסיפא אצטריכא ליה. דמיו של פלוני עלי, מת הנודר יתנו היורשים. דמהו דתימא אע״ג דעמד בדין, הואיל ומת הנודר קודם שישומו הנידר, לא אשתעבוד נכסיה, קמשמע לן אומדנא גילוי מילתא בעלמא הוא, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה:

ה **בית זה קרבן.** לבדק הבית:

ונפל הבית. קודם שהחזיק בו גזבר:

מת השור וכו׳ חייב לשלם. ולא אמרינן אין דמים למתים אלא באדם בלבד:

ו **ממשכנין אותן.** גזבר נכנס לביתם ונוטל בעל כרחם:

חייבי חטאות ואשמות. כיון דלכפרה אתו לא משהי להו, ואין ממשכנין אותן. וחטאת נזיר, הואיל ולאו לכפרה אתיא ואינה מעכבתו מלשתות יין, שכיון שנזרק הדם של אחד מן הקרבנות הותר הנזיר לשתות יין ולהטמא למתים, זמנין דפשע ומשהי לה, הלכך ממשכנין אותו על חטאתו:

חייבי עולות ושלמים. אע״ג דעולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה, הואיל ולאו חובה היא לא חשיב לה כפרה ואתי לשהוויי, הלכך ממשכנים אותן. ויש מחייבי עולות שאין ממשכנים אותן, כגון עולת מצורע, לפי שהיא מעכבת טהרתו, לא אתי לשהוייה:

כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. היכא דבית דין ממשכנים אותו צריך שיאמר רוצה אני:

וכן אתה אומר בגטי נשים. כל מי שדינו שכופין אותו לגרש, ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ונותן הגט והוא כשר:

פרק ו

א **שום היתומים.** בית דין היורדים לנכסי יתומים למכרן להגבות לבעל חוב, שמין את הקרקע ומכריזין שלשים יום רצופים זה אחר זה, כל הרוצה ליקח יבא ויקח. ואי בעו, מכריזין ששים יום כל שני וחמישי, והכי עדיף טפי. ואע״ג דכי חשבת כל שני וחמישי שבששים יום מתחילת יום שני של הכרזה ראשונה לא משכחת להו אלא תמני סרי יומי, מכל מקום הכי עדיף, כיון דמשכא מלתא טובא ידעי ושמעי:

ושום ההקדש. המקדיש שדה מקנה, שהיא נפדית בדמים כמו שהיא שוה:

בבוקר ובערב. בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים. דאי איכא דבעי למזבן אמר להו לפועלים בשעת יציאתן ראו לי שדה פלונית אם היא יפה, ובשעת הכנסת פועלים כששומע ההכרזה נזכר והולך ושואלן. וכשהן מכריזין, אומרים, שדה פלונית שכך וכך סימניה, וכך וכך מצריה, כך היא עושה תבואה וכך שמאוה בית דין. ואם מוכרים אותה לכתובת אשה, אומרים, הלוקח יקח על מנת שיתן המעות לכתובת אשה. ואם מוכרים אותה בשביל בעל חוב, אומרים, על מנת שיתן המעות לבעל חוב. משום דאיכא לוקח דניחא ליה ליקח כדי לפרוע לאשה דנסבא פורתא פורתא, ואיכא דניחא ליה טפי לפרוע לבעל חוב שנוטל זוזים חסרים ושבורים, שאין דרך סוחרים להקפיד בכך. אע״ג דקיימא לן דאין בית דין נזקקים לנכסי יתומים למכרן, והכא תנן שום היתומים וכו׳ דמשמע שבית דין מוכרים נכסי יתומים. הא אמרינן דעל שלשה דברים בלבד בית דין נזקקים למכור בנכסי יתומים, על בעל חוב נכרי שהיה אביהם חייב לו והיתה ריבית אוכלת בהן, ועל כתובת אשה משום דאיכא רווחא ליתומים כשתגבה כתובתה, דכל זמן שלא גבתה כתובתה יש לה מזונות מן היתומים, גבתה כתובתה שוב אין לה מזונות. ועל חוב שהודה אביהן בשעת מיתתו שיש לפלוני אצלו מנה, או שנדוהו בית דין על חוב זה ומת בנדויו, או שלא הגיע עדיין זמן פריעת החוב כשמת, דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה. וכשבית דין נזקקים לנכסי יתומים על שלשה דברים הללו, מעמידים להם אפוטרופוס ומוכרים בהכרזה, כדתנן במתניתין. והני מילי בקרקעות. אבל במטלטלין, השתא דקיימא לן מטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב, הרי בעל חוב נשבע וגובה חובו מן המטלטלין ואין צריכין הכרזה, שאין מכריזים לא על העבדים ולא על השטרות ולא על המטלטלין:

ידירנה הנאה. על דעת רבים נדר שאין לו התרה, שלא יחזירנה לעולם. דשמא בערמה מגרש לה כדי שתגבה כתובתה מן ההקדש:

קנוניא. ערמה:

ר׳ יהושע אומר אינו צריך. לא פליגי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע הכא אם אדם עושה קנוניא על ההקדש אי לא, דבשכיב מרע תרווייהו מודו דבודאי לעולם

אינו עושה קנוניא על ההקדש, דאין אדם חוטא ולא לו. ובבריא תרווייהו מודו דעושה קנוניא על ההקדש. כי פליגי, בשאלה, ר׳ אליעזר סבר אין נשאלין על ההקדש, אפילו אומר לו לחכם לא לדעת כן נדרתי והקדש טעות הוא, אפילו הכי אין חכם מתיר נדרו, דסבר ר׳ אליעזר הקדש בטעות הוי הקדש, ולפי שהמקדיש הזה אינו מוצא חכם שיתירנו לכך עושה קנוניא זו. ור׳ יהושע סבר נשאלין על ההקדש, וכי אמר לא לדעת כן נדרתי וטעיתי, מתירין לו, דהקדש שבטעות לא הוי הקדש. הלכך אין צריך לידור הנאה, דאי משום קנוניא עביד, הוה מתשיל על נדריה ולא היה צריך לגרשה. והלכה כר׳ יהושע:

הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים, וצריך הערב לפרוע כתובתה. לא יפרע הערב הכתובה עד שידירנה הבעל תחילה שלא יוכל להחזיר אותה. דחיישינן שמא דעתו להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שתגבה מן הערב. ופסק ההלכה בדין הערב בכתובה מפורש בסוף בבא בתרא:

ב **והיתה עליו כתובת אשה.** כגון שקדמו גירושין להקדש, דעכשיו ליכא קנוניא:

אלא הפודה פודה. בעלה פודה אותן מן ההקדש בזול בדבר מועט כדי לפרוע לאשה כתובתה, דודאי לא חייל עלייהו הקדש שהרי אינן שלו. והאי דבר מועט, גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא לחולין בלא פדיון:

הקדיש תשעים והיה חובו מאה. אף על גב דחובו יותר על הקדשו, לא אמרינן האי לאו אדעתא דהני נכסיה אוזפיה אלא הימוני הימניה הלכך לא גבי מהקדש, אלא אמרינן אדעתא דהני נכסי אוזפיה, וגבי מינייהו. ועד כמה, עד פלגא. אבל אם הנכסים שהקדיש אין שוין חצי החוב, לא גבי מינייהו, דודאי לאו אדעתא דהני נכסי אוזפיה, דאין אדם עשוי לקנות קרקע ביותר מפי שנים ממה שהיא שוה:

ג **ממשכנין אותן.** גזבר נכנס לבתיהם ונוטל בעל כרחן:

מזון וכסות ומטה סנדלים ותפילין. על כולן משיירים לו מעות לקנותן אם אין לו. דכתיב (ויקרא כ״ז:ח׳) ואם מך הוא מערכך, ודרשי רבנן לקרא הכי, ואם מך, תעשה שישאר הוא, שיהיה לו הויה וחיות, מערכך, מדמי הערך. ומשמע הוא יש לו הויה וחיות מדמי הערך, אבל לא לאשתו ולא לבניו:

מכל מין ומין. מכל אומנות שצריכה ארבעה וחמשה כלים:

מעצדים. דולדור״א בלע״ז. שמחליקים בה פני הלוח:

מגירה. כעין סכין ארוך מלא פגימות. ולשון מקרא, משור, סיג״א בלע״ז:

צמדו. צמד בקר. שאלו הן כלי אומנתו. ואין הלכה כר׳ אליעזר דצמד בקר וחמור נכסים נינהו, ולא חשיבי כלי אומנות:

ד **מין אחד מרובה ומין אחד מועט.** כגון שלשה מעצדים ומגרה אחת:

נותנים לו שנים מן המרובה. והשלישי נוטל הגזבר:

וכל שיש לו מן המועט. מניחים לו, ולא זבנינן ליה אחריתי. דכי היכי דעד השתא סגי ליה בהכי, השתא נמי תסגי ליה. דמהו דתימא עד השתא הוו אינשי מושלי ליה, משום דהוה ליה מין אחד מרובה לאושולי לאחריני, השתא שהגזבר לקח המרובה לא משכח מאן דמושיל ליה, הלכך נזבין ליה אחריתי קמשמע לן:

ה **אין לו בכסות אשתו ובניו.** שאין אלו נכסים שלו:

שצבען לשמן. לשם אשתו ובניו:

ולא בסנדלים חדשים. רבותא אשמועינן דאע״ג דעדיין לא נעלו אותן הרי הן בחזקתן משעת לקיחה:

אע״פ שאמרו עבדים נמכרים בכסותן לשבח. כסות יפה שלהן משבחם ומעלה את דמיהן. כגון גבי נכסי יתומים שאם תלקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא משביח מנה על דמים ששוה עכשיו:

לאטליס. ליום השוק:

לכרך. שדרך סוחרים לבוא שם וקונים המרגליות ביוקר:

אין להקדש אלא מקומו. במרגלית:

ושעתו. בעבד דכתיב ויקרא כ״ז) ונתן את הערכך ביום ההוא, שלא ישהה. קודש לה׳, משמע כל דבר שהוא קודש לה׳ כגון סתם הקדשות שהן לבדק הבית, כולן יהיו נותנים ביום ההוא מיד, שלא ישהה אותן. וטעמא, כתב הרמב״ם, דזימנין דאתו לאשהויינהו כדי להשביח ואתו לידי פסידא, ומהאי טעמא נמי אין משתכרים בשל הקדש:

פרק ז

א **אין מקדישין.** שדה אחוזה:

פחות משתי שנים. דכתיב במקדיש שדה אחוזה (ויקרא כ״ז:י״ח) על פי השנים הנותרות, ואין שנים פחות משתים. המקדיש שדה אחוזה בשנה ראשונה של יובל ובא לגאלה, נותן בבית כור חמשים סלע כדכתיב (שם) זרע חומר שעורים וגו׳. ואם הקדישה עשר שנים או עשרים אחר היובל, מחשבים השנים הנותרות עד יובל הבא, ונותן סלע ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (שם) ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו׳ ונגרע מערכך, והיינו גירוע שאינו נותן חמשים שלימים. והמקדיש שתי שנים לפני היובל, פודה אותה בשתי סלעים ושני פונדיונים, כדכתיב על פי השנים הנותרות, וכך החשבון עולה של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון, שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה של אחר היובל היה פודה בחמשים שקל, צא מהן לארבעים ותשע שנים הבאים עד יובל הבא ארבעים ותשע סלעים, נמצא סלע לכל שנה וסלע יותר, וזה הסלע היותר חלקוהו לפונדיונים, שיש בכל סלע ארבעים ושמונה פונדיונין, הרי סלע ופונדיון לשנה פחות פונדיון. ומה שהצריכוהו ליתן סלע ופונדיון לשנה, למ״ט שנים מ״ט סלעים ומ״ט פונדיונין ויש כאן פונדיון אחד יותר על חמשים שקל שאמרה תורה, אותו הפונדיון הוא קלבון לפרוטרוט, כלומר בשביל ההכרע שצריך ליתן לכל שקל ושקל בפני עצמו. אי נמי, אע״פ שהסלע אינו אלא ארבעים ושמונה פונדיונות, חייב ליתן ארבעים ותשעה, דהיינו סלע ופונדיון לארבעים ותשע שנה, לפי שהנותן פונדיונים ליקח סלע מן השלחני נותן ארבעים ותשעה פונדיונים, והיינו קלבון לפרוטרוט. והמקדיש שדה אחוזה פחות משתי שנים לפני היובל אין כאן גירוע, ואם בא לגאלה נותן חמשים שלימים, דגבי גירוע כתיב על פי השנים הנותרות ונגרע, ומיעוט שנים שנים. ועצה טובה קמשמע לן מתניתין שיהא אדם חס על נכסיו ולא [יקדיש] פחות משתי שנים, שלא יפסיד ארבעים ושמונה סלעים:

ולא גואלין אחר היובל. לאו אחר היובל סמוך ליובל קאמר, אלא האי אחר אפילו אחר עשרים או שלשים שנה קאי. והכי קאמר, הבא לגאול באמצע היובל וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה, לא יאמר חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופונדיון שלם. והיינו דקאמר אין גואלין פחות משנה, דכמה דלא נפקא לה כולה שתא לא מגרעא לה כלל ולא יהיב גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלימה. ומה טעם, לפי שאין מחשבים חדשים עם ההקדש. הבא לגאול שדהו חמש שנים וחצי לפני היובל, אין מחשבין אותן ששה חדשים שיצאו משנה ששית, אלא נותן שש סלעים ושש פונדיונים, דכתיב (ויקרא כ״ז:י״ח) וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות, שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים, כלומר כל מה שנותר חשוב שנים, לעשות חודש הנותר שנה, ואי אתה מחשב החדשים שיצאו, לגרוע מן השקל ופונדיון בשבילם:

אבל הקדש מחשב חדשים. כלומר, אם ריוח של הקדש הוא שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה, כגון דמקדשה בפלגא דארבעים ושמונה ליובל, דאי חשבת להוא יציאה הוי ליה פחות משני שנים לפני היובל ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמשים. ואי אמרת דאין מחשבים אותן חדשים שיצאו, הוה הכא שני שנים לפני היובל, ואיכא פסידא דהקדש דלא שקיל אלא שתי סלעים ושני פונדיונים, הכא ודאי מחשבין אותן כיציאה גמורה ואין כאן שתי שנים לפני היובל, ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמשים שקל, דכתיב וחשב לו הכהן מכל מקום:

בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג. אבל בזמן שאין היובל נוהג פודה אותה בשווייה כשאר הקדשות:

זרע חומר שעורים. מקום שיכולים לזרוע בו כור שעורים כשזורעים במפולת יד ובזריעה בינונית, לא שיהיה הזרע מקובץ ביותר ולא מפוזר ומפורד הרבה:

נקעים עמוקים וכו׳ והוא שיהיו מלאים מים שאין ראויין לזריעה. אבל אם אינן מלאים מים, הואיל וחזו למידי, אע״ג דאין נמדדין עמה מתחשבין באפי נפשייהו, ונפדין לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור:

פחות מכאן נמדדין עמה. ואע״פ שהן מלאים מים ולא חזו לזריעה, הואיל ואין עמוקים עשרה. וכן סלעים הואיל ואין גבוהים עשרה על שם הקרקע הן נקראין ואינן חשובים בפני עצמן:

אלא נותן את כולו כאחד. דכתיב (ויקרא כ״ז:י״ח) וחשב לו הכהן את הכסף, עד שיהא כולו כסף כאחד:

ב **ואחד כל האדם.** פודה בית כור בחמשים שקל, בין שהוא שוה אלף שקלים בין שאינו שוה אלא חמשה שקלים:

שהבעלים נותנים חומש. כדכתיב (שם) ואם גאול יגאל את השדה המקדיש אותו וגו׳:

ג **אינה יוצאה מידו ביובל.** להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דאי. הוה פריק לה אינש אחרינא דהוה נפקא ביובל ומתחלקת לכהנים כדכתיב (שם) והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה׳:

גאלה בנו יוצאה לאביו ביובל. ולא לכהנים. דכתיב (שם) ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. לאיש אחר, ולא לבן:

גאלה אחד מקרוביו של מקדיש מיד הגזבר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו, אינה יוצאה מיד המקדיש ביובל להתחלק לכהנים:

גאלה כהן. מיד גזבר:

לא יאמר הואיל ואם גאלה ישראל יוצאה לי ולחברי ביובל, עכשיו שהיא תחת ידי שגאלתיה אין לך כהן ראוי לה יותר ממני:

ד **ולא נגאלה.** לא גאלוה מיד ההקדש, לא הבעלים ולא אחר:

הכהנים נכנסים לה. כהנים של משמר שהיובל פוגע בו הן נכנסים לתוכה, והיא חלוטה בידם:

ונותנים את דמיה להקדש. דגמר קודש קודש ממקדיש בית, כתיב הכא בשדה אחוזה בצאתו ביובל קודש וכתיב במקדיש בית (שם) ואיש כי יקדיש את ביתו קודש, מה בית לא תצא מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן, דבית לא נפקא לכהנים אלא נפדה בדמים, אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים. הלכך כי פריק לה אחר, הוו דמים לבדק הכית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים, ואם לא נגאלה יהבי כהנים דמי חמשים שקלים ושקלי לה:

ר׳ שמעון אומר נכנסין אבל לא נותנין. דגמר קודש קודש מכבשי עצרת, דכתיב בהו (ויקרא כ״ג:כ׳) קודש יהיו לה׳ לכהן, מה התם בחנם אף כאן בחנם. וניחא ליה דנילף שדה אחוזה מכבשי עצרת, דתרווייהו מעשרים וארבע מתנות כהונה, ולא נילף ממקדיש ביתו דאינו ניתן לכהנים לעולם. ורבי יהודה ניחא ליה דנילף שדה אחוזה ממקדיש ביתו, דתרווייהו קדשי בדק הבית, ולא נילף מכבשי עצרת שהם קדשי מזבח. והלכה כרבי יהודה:

שדה רטושין. שדה עזובה. כמו [הושע י׳] אם על בנים רוטשה:

עד שיגאלנה אחר. וכשתצא מידו ביובל יכנסו בה כהנים. וטעמא דרבי אליעזר, דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל קודש, משמע כשתצא מיד הגואל כדין שאר אדם הקונה קרקע שיוצאה ביובל, בההוא קאמר קרא דתהוי לכהנים, אבל בצאתו מיד הקדש לא משמע, דאכתי לא אשמועינן קרא דהקדש פקע מכוחו ביובל:

ה **הלוקח שדה מאביו, מת אביו ואח״כ הקדישה הרי היא כשדה אחוזה.** שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו בירושה. הלכך אם בא לפדותה, פודה בית כור בחמשים שקל כשדה אחוזה, ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר, יוצאה לכהנים ביובל:

הרי היא כשדה מקנה. דבתר שעה שהקדישה אזלינן. ואם בא לפדותה, פודה שדה בשוויה כדין שדה מקנה, ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר, חוזרת לו ביובל. שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו, דעתידה היתה לחזור לאביו ביובל כדין שאר מכירות, וכשאר מקדיש שדה מקנה הוא שהגואלה מיד הגזבר מחזירה ביובל לאשר לו אחוזת הארץ, דהיינו לאביו של זה, וזה יורש את כח אביו. ואין הלכה כר׳ מאיר:

שדה מקנה. שהקדישה וגאלה אחר, אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, וקרקע לא היתה שלו אלא עד היובל:

כהנים ולוים מקדישים לעולם. ואפילו בשנת היובל עצמה. אבל ישראל שהקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה מקודשת:

וגואלין לעולם. מה שאין כן בישראל שאינו פודה לאחר היובל, כדכתיב (ויקרא כ״ז) ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, אבל כהן או לוי שהקדיש קרקע שירש מאבותיו הרי זה גואל לעולם, ואפילו עבר עליה היובל ולא נפדית גואלה לאחר היובל, כדכתיב (שם כ״ה) גאולת עולם תהיה ללוים:

פרק ח

א **המקדיש.** בשעה שאינה יובל. בזמן שאין יובל נוהג:

פתח אתה ראשון. בכמה אתה רוצה לפדותה. ומפני ריוח של הקדש שואלים לו תחילה, שהבעלים מוסיפים חומש. ולהכי נקט בשעה שאין היובל נוהג, דבזמן שהיובל נוהג אין צריך לשואלו בכמה תפדנה, שהרי דמיה קצובים בית כור בחמשים שקל. ובזמן שאין יובל נוהג, כגון לאחר שגלו שבט ראובן וגד דבטלו יובלות דכתיב (שם) וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מתוכה, שאז היא נפדית בשוויה:

שהבעלים נותנים את החומש. כל דמי שוייה ורביע יותר. וכן כל חומש האמור בתורה, שיהא הקרן וחומשו חמשה. ומפני שלשה דברים אומרים לבעלים פתח אתה ראשון, האחת שהבעלים מוסיפים את החומש, כדקתני במתניתין. והשני שמצות גאולה באדון, דכתיב (שם כ״ז) אם לא יגאל, אלמא מצות גאולה קודמת למכירה. והשלישי שהוא מוסיף ונותן בפדיונה יותר משאר בני אדם, דרוצה אדם בקב שלו:

מפני רעתה. שההוצאה שבה יתירה על השבח:

איסר. שמונה פרוטות:

לא אמר זה אלא בכביצה. כלומר לא כך היה מעשה, שלא אמר באיסר, אלא בביצה. ואמר לו הגזבר הגיעתך, הרי היא שלך בביצה. ופלוגתא דתנא קמא

ורבי יוסי, דרבנן סברי אין פודין הקדש בפחות מארבע פרוטות, כדי שיהא בחומשו פרוטה. ורבי יוסי סבר, פודין הקדש בכל שהוא, ואע״פ שאין בחומשו שוה פרוטה. והלכה כתנא קמא:

ב **ממשכנים מנכסיו עד עשר וכו׳** והני מילי כשחזרו זה אחר זה, אבל חזרו כולן כאחד, משלשים ביניהן בשוה. כיצד, אמר הראשון הרי הוא שלי בעשר ואמר השני בעשרים ואמר השלישי בעשרים וארבע, וחזרו בהן השלישי והשני כאחד, נותנים אותו לראשון בעשר, וממשכנים מנכסי השני בשבע ומנכסי השלישי בשבע, ונמצא ההקדש גובה עשרים וארבע. וכן אם חזרו שלשתן כאחד ונמכר מהקדש בשלש, ממשכנים בנכסי כל אחד משלשתן שבעה סלעים. וכן על דרך זה לעולם:

ג **אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת.** לאחר שאמרו הבעלים בעשרים:

הבעלים נותנים. בעל כרחן עשרים ושש. דלהאי לא יהבינן ליה, הואיל ואמרו הבעלים עשרים ועלה החשבון עם החומש בעשרים וחמש, ואי יהבינן ליה להאיך בעשרים ואחת נמצא הקדש מפסיד. ובעלים בעל כרחן יתנו אותו סלע שהוסיף זה על הקרן ועשרים וחמש דידהו, אבל על סלע שהוסיף זה לא יוסיפו חומש:

אמר אחד בחמשה ועשרים הבעלים נותנים שלשים. בעל כרחן. ובגמרא פריך אמאי כופין את הבעלים, בשלמא עד השתא חייבינן להו דהא לא מצינן למיתבא להנך, משום דקרן דידהו לא הוי כקרן וחומש דאמרו בעלים ברישא, הלכך על כרחך מהדרינן אבעלים, וכיון דמהדרינן עלייהו בעו למיתב קרנא כמה דשיימוה אחריני, וחומשא דידהו. אבל השתא דאמר אחד בחמשה ועשרים, ליתנו להאיך, דהא קרן דידהו הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא, ולימרו בעלים הרי בא אחר במקומינו שרוצה ליתן חמשה ועשרים סלעים כמותינו. ומתרץ, כגון דאמור בעלים ברישא פרוטה יותר על עשרים סלעים, דמטי חושבנא דקרן וחומש לחמשה ועשרים ופרוטה, ואי יהבינן ליה להאי, איכא פסידא להקדש. הלכך מהדרינן אבעלים בעל כרחייהו. והא דלא תנא ברישא הבעלים אומרים בעשרים ופרוטה, דבפרוטות לא דק תנא ולא חש למיתנינהו:

אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר. כגון דמעיקרא כשפתחו הבעלים ראשון אמרו בעשרים ואחת סלעים, דהוי בין קרן וחומש עשרים ושש סלעים ודינר, שהסלע ארבעה דינרים, וחומש הוא רביעית הממון כדאמרן, ועלויו של זה הם חמש, הרי שלשים ואחד ודינר:

הבעלים קודמין. דאי הוה יהבינן ליה להאי הוה מפסיד הקדש דינר ממאי דאמור בעלים ברישא, הלכך מהדרינן אבעלים על כרחייהו:

ואם לאו. שלא פתחו הבעלים תחילה אלא בעשרים, וזה אומר חמשה ועשרים:

אומרים לזה הגיעתך. הרי הוא שלך, ולא מהדרינן אבעלים. משום דאמרי בעלים בא אחר במקומינו שנותן עשרים וחמשה כמותינו. והא דתנן במתניתין שאין הבעלים מוסיפין חומש אלא על מה שפתחו הם תחלה ולא על עלויו של זה, הני מילי היכא דלא שמו בני אדם את הקרקע כמו שאמר זה האחר, אבל אם שמוהו שלשה בני אדם כדבריו של זה, מוסיפין בעלים חומש בעלויו בעל כרחן. וכולה מתניתין לא איירי אלא בשדה אחוזה בזמן שאין היובל נוהג, כדתנן בריש פרקין:

ד **מחרים אדם מצאנו.** מקצת צאנו. אומר הרי הן חרם ונותנן לכהן:

ואם החרים את כולן. שלא שייר לעצמו כלום:

אינן מוחרמין. דאמר קרא (ויקרא כ״ז:כ״ח) מכל אשר לו מאדם ומשדה אחוזתו. מכל אשר לו, אלו מטלטלין, ולא כל מטלטלין. מאדם, אלו עבדיו ושפחותיו כנענים, ולא כולן. ומשדה אחוזתו, ולא כולה. ואין הלכה כר׳ אלעזר בן עזריה, אלא לכתחילה לא יחרים את כולן, אבל אם החרים, מוחרמים:

להיות חס על נכסיו. שלא יבזבזם להדיוט:

ה **שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו.** ובתו נהי דיכול למכרה בקטנותה, אינו יכול למכרה בנערותה:

שהחרמים שלהם. דכתיב (במדבר י״ח:י״ד) כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון דדידיה הוי, מה הנאה בכך אם היה מחרים, איהו גופיה זכי ביה ולא יהיב ליה לכהן אחר:

נראין דברי ר׳ יהודה. הכי קאמר, נראין דברי ר׳ יהודה לר׳ שמעון, דמודה לו ר׳ שמעון לר׳ יהודה וסובר כמותו בקרקעות, ולא דיבר ר׳ שמעון אלא במטלטלין, לפי שאין החרמים של לוים. ור׳ יהודה סבר, הוקשו מטלטלין לשדה אחוזה, דכתיב (ויקרא כ״ז:כ״ח) מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו, מה שדה אחוזה אין הלוים מחרימים כדכתיב כי אחוזת עולם היא להם, אף מטלטלין אין לוים מחרימים. ור׳ שמעון לית ליה האי הקישא. ומדנחית רבי לפרושי מלתיה דר׳ שמעון במה מודה לרבי יהודה ובמה נחלק עליו, ש״מ דהלכה כר׳ שמעון:

ו **חרמי כהנים.** חרמים שהחרימום כדי לתתם לכהנים:

אין להם פדיון. כדכתיב (שם) לא ימכר ולא יגאל. אבל חרמי בדק הבית יש להם פדיון, דאדעתא דהכי אחרמינהו, דהא אין ראוי לבדק הבית אלא מעות:

וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. והלכה כחכמים. והמחרים מטלטלים בזמן הזה, וכן המחרים קרקעות בחוץ לארץ שדינם כמטלטלין לענין זה, נותנם לכהנים. והמקדיש לבדק הבית בזמן הזה שאין שם בית, פודה אותן לכתחילה בדבר מועט, ולא יפחות לכתחלה מארבעה זוזים או קרוב לזה, אבל לא בשוה פרוטה לבד או כיוצא בזה, משום דליכא פרסומי מלתא:

שהוא חל על קדשי קדשים. כדמפרש ואזיל, מחרים אדם את קדשיו כו׳:

ז **אם נדר.** אם אמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו ואח״כ החרימה, הואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה, נמצאת שלו היא ונותן כל דמיה לכהן ואת הבהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי יש לה פדיון:

ואם נדבה היא. דאינו חייב באחריותה אם מתה, הא ודאי לא חייל בה חרם, דלאו דידיה היא אלא בכדי טובתה, וטובה שיש לו בה יתן לכהן. כיצד, שור זה עולה והחרימו, אומדים כמה אדם שאינו חייב בעולה רוצה ליתן אם ימצא עולה בזול כדי להקריב דורון לקונו, וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו בה. שהרי אם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה, ומשהפרישה יצא ידי חובתה, ומעתה אינו מאבד ואינו מפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו:

שאינו רשאי. שאינו חייב. תרגום נושה רשיא:

כיצד פודין אותו. דהבכור גופו אינו מוחרם, שהרי אינו שלו אלא לכהן. אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לבעל הבית שיתן בכורו לבן בתו כהן או לבן אחותו, ואותה טובה דיהיב, יתן בעל הבית זה לכהן בשביל החרם. ודוקא נקט בן בתו או בן אחותו כהן, דאילו כהן גופו לא מצי למיתן טובת הנאה לבעל הבית כדי שיתן הבכור לו או לכהן אחר, דכיון דבכור חזי ליה מיחזי ככהן המסייע בבית הגרנות לדוש ולזרות כדי שיתנו לו תרומות בשכרו, ואשתכח דלא שקיל ליה בתורת תרומה אלא בתורת שכר:

כתוב אחד אומר תקדיש. גבי בכור כתיב (דברים ט״ו:י״ט) כל הבכור אשר יולד תקדיש:

וכתוב אחר אומר אל תקדיש. (ויקרא כ״ז:כ״ו) אך בכור אשר יבוכר לה׳ בבהמה לא יקדיש איש אותו:

הקדש עילוי. להעלותו בדמים שיתן טובת הנאתו כמה אדם רוצה ליתן בו להעלותו עולה שאינו חייב בה אלא כדי לעשות דורון לקונו:

ואי אתה מקדישו הקדש מזבח. שיהא שם [זבח] אחר חל עליו. ורבנן דנפקא להו הך דרשא לעיל מכל חרם קודש קדשים, אל תקדיש מיבעי להו ללאו, שאם מתפיסו לשם זבח אחר עובר בלאו, ותקדיש מבעי להו לומר שמצוה להקדישו ולומר זה קדוש לבכורה, ואע״ג דמאליו הוא קדוש. ור׳ ישמעאל לית ליה הך דרשא. והלכה כחכמים:

פרק ט

א **המוכר את שדהו בשעת היובל.** בשעה שהיובל נוהג. אבל בשנת היובל עצמה אינו רשאי למכור, ואם מכר, המכר בטל ומחזיר הדמים:

אינו מותר לגאול. ואפילו נתרצה לוקח, אין שומעים לו, דכתיב (שם כ״ה) במספר שנים אחר היובל תקנה, שתהא קנויה לו שתי שנים. ואם מהדר לה מקמי הכי, עובר בעשה. ומוכר נמי עובר בעשה אם גואלה קודם שתי שנים, דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך. אבל לאחר שתי שנים אם רצה לפדותה פודה אותה בעל כרחו של לוקח ונותן לו לפי מה שמכרה, כדכתיב (שם) וחשב לו את שני ממכרו, שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל, ומחלק הדמים לפי השנים. כגון אם מכרה עשר שנים לפני היובל במנה, נמצא שמכר פירות כל שנה ושנה בעשירית מנה, שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל, שהתה ביד הלוקח חמש שנים ואח״כ בא מוכר לגאלה, מנכה לו לוקח חצי מנה:

אינה עולה ממנין. שתי שנים. דהא שני תבואות כתיב, שתי שנים הראויין לתבואה תשהא ביד הלוקח. אבל היתה שנה הראויה לתבואה, ונרה היינו שחרשה ועשאה שדה ניר ולא זרעה, או הובירה שהניחה בור ואפילו ניר לא עשה בה, איהו דאפסיד אנפשיה, ועולה לו במנין שתי שנים:

שלש תבואות לשתי שנים. אותה תבואה העומדת בה בשעת קניה, ושתי תבואות בשתי שנים שתעמוד בידו. ור׳ אלעזר לא פליג אתנא קמא בהא אלא דברי הכל היא:

ב **אינו מחשב.** המוכר כשבא לגאלה:

אלא עם הראשון. ואותו חשבון ינכה לו כל שנה ושנה שאכלה, והמותר ישלם לו:

אשר מכר לו. בגואל שדה ממכרו כתיב, והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו:

לאיש אשר בתוכה. שהוא מוצא עתה בתוך השדה כשבא לפדותה. ומנלן דדרשינן לקולא גבי מוכר ולא דרשינן לחומרא, גמרינן גאולה גאולה מעבד עברי, בשדה אחוזה כתיב (ויקרא כ״ה:כ״ו) ומצא כדי גאולתו, ובעבד עברי כתיב (שם) גאולה תהיה לו, מה להלן להקל אף כאן להקל. והתם מנלן דלהקל, דתניא, נמכר במנה והשביח ועמד במאתים, מנין שאין מחשבים אלא במנה וכמו שהגיע מאותו מנה לכל שנה כך מנכה לו, תלמוד לומר מכסף מקנתו. ומנין שאם נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה שאין מחשבים אלא במנה, תלמוד לומר כפי שניו, כלומר כפי מה שהוא שוה באותה שעה:

לא ימכור. שדה רחוקה שיש לו, כדי שיגאל שדה זו שהיא בקרוב. וכן לא ימכור ברע כדי שיגאל שדה זו שהיא יפה. ולא ילוה מאחרים כדי שיגאל. ואינו גואל חצי השדה שמכר אלא או גואל כולה או לא כלום. וכל הני ילפינן מקרא דכתיב (שם) והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו. והשיגה ידו מעצמו, ולא שילוה ויגאל. ומצא, משמע שימצא דבר שלא היה מצוי לו בשעה שמכר, פרט למוכר ברחוק כדי לגאול בקרוב, ברע כדי לגאול ביפה, שהיה מצוי לו בשעה שמכר. כדי גאולתו, [כדי גאולה] הוא גואל ואינו גואל לחצאים:

ובהקדש מותר בכולן. המקדיש שדהו מותר למכור שדה אחרת, או ללוות, כדי לגאלה, ואם אינו מספיק לגאול כולה יגאל חציה וכשתשיג ידו יגאל כולה:

ג **הרי זה גאל מיד.** ואין דינו כדין שדה אחוזה שאינו גואל פחות משתי שנים:

הרי זה כמין ריבית. שכשמחזיר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת מעותיו:

ואינה ריבית. גמורה. דרבית לא מקריא אלא על ידי הלואה שודאי באה לידי רבית, שאינה נחלטת לעולם, ולא על ידי מכר שהרי אם לא יגאלנה ותחלוט לו אין כאן רבית:

יגאל בנו. בתוך שנה אם ירצה. אבל אחר שנה, נחלט ואינו נגאל עוד, כדכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וגו׳:

משעה שמכר לו. שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון ללוי באייר, כיון שהגיע ניסן הוא נחלט, ואין מונין למכר שני אלא לראשון, שנאמר עד מלאת לו, דמשמע לזה שהיתה שלו:

להביא חודש העיבור. שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד י״ג חודש:

שנה ועיבורה. בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנים לו שנת לבנה שהיא שלש מאות וחמשים וארבע יום. וימים שיתרים שנת חמה על שנת לבנה אחד עשר יום שבעבורן אנו מעברים השנה. והלכה כחכמים:

ד **ואחד הנותן במתנה.** אם רצה לגאול בתוך שנתו, יגאל, ואם לאו חלוט לו:

היה נטמן. לוקח, ביום שנים עשר חודש. כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן את מעותיו ויהא נחלט לו:

שיהא חולש. שיהא מטיל מעותיו ללשכת הקדש שבעזרה:

ויהא שובר את הדלת. של בית שמכר. ונכנס. חולש, כמו חולש על גוים (ישעיה י״ד):

ה **כל שהוא לפנים מן החומה.** כגון בתי הבדים שעושין בהן שמן ובתי מרחצאות ומגדלים ובורות שיחין ומערות. דכתיב אשר בעיר, לרבות כל שבתוך העיר. יכול שאני מרבה את השדות, תלמוד לומר הבית, פרט לשדות שאינן דומים כלל לבית:

רמ״א אף השדות. לאו שדות ממש קאמר ר״מ, דהא בית כתיב, ושדות לא דמו לבית. אלא קרקע של סלעים ומצולה שאינן ראויין לזריעה ועשויין לבנין הבית. מקום סלעים, ליטול משם אבנים לבנין. ומצולה, ליטול משם חול לבנין. ואין הלכה כר״מ:

אינו כבתי ערי חומה. להיות נחלט בסוף שנה:

וכותל החיצון הוא חומתו. ונידון כבתי ערי חומה. והלכה כר׳ יהודה:

ו **שגגותיה חומתה.** שלא הקיפוה חומה אלא הקיפוה בתים ותכיפת הבתים זו לזו הן כחומה:

אינה כבתי ערי חומה. דחומה כתיב ולא שגגותיה חומתה:

ושאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. אבל המוקפת חומה מימות יהושע אע״פ שאין לה חומה עכשיו, נידון כבתי ערי חומה. דלוא חומה כתיב, מלא בוי״ו ואל״ף, דמשמע לו ומשמע לא, כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם לכן הוי נמי בית חלוט בה:

שלש חצרות. שבכל אחת ואחת שני בתים, מקרי עיר:

כגון קצרה. שם עיר קטנה שהיתה מחוץ לצפורי:

וחקרא שבגוש חלב וכו׳ כל הנך דחשיב במתניתין, ידועים שהיו מוקפות מימות יהושע בן נון. וירושלים דקחשיב במתניתין, קיי״ל דאין בית חלוט בירושלים, הלכך איכא למ״ד בגמרא דתרתי ירושלים הוו ואין זו ירושלים הקדושה שאין הבית חלוט בה, אלא ירושלים אחרת שהיתה בא״י וגם היא מוקפת חומה מימות יהושע, והיה הבית חלוט בה כשאר בתי ערי חומה:

ז **בתי החצרים.** שאין להם לעיירות חומה:

כח יפה. כדמפרש:

ונגאלים מיד. שאין צריך לשהותו שתי שנים ביד הלוקח כשדות. דכתיב בהו גאולה תהיה לו, דמשמע מיד יגאלנו אם ירצה והיינו כבתים של ערי חומה:

ובגרעון כסף. שמנכה לו הלוקח לפי שנים ששהו בידו, כשדות. דבבתי החצרים כתיב על שדה הארץ יחשב, שיוצאים בגרעון כסף כשדות:

שתי חצרות של שני שני בתים. עיר שאין בה אלא שתי חצרות אע״פ שהיא מוקפת חומה מימות יהושע, נחשבין כבתי החצרים:

ח **ישראל שירש.** בתי ערי חומה מאבי אמו לוי:

אינו גואל כסדר הזה. בגמרא אמרו, תני אינו גואל אלא כסדר הזה. והכי קאמר, אינו גואל כלוים דכתיב בהו גאולת עולם תהיה ללוים, אלא כסדר הזה האמור בישראל שתהא נחלטת בסוף שנה:

וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל. אף הוא אינו גואל כלוי, אלא כסדר הזה האמור בישראל. דלעולם אינו גואל כלוי, עד שיהא לוי ובערי הלוים. דתרי קראי כתיבי, כתיב (ויקרא כ״ה ט) כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם, דמשמע דבערי הלוים תלה רחמנא, לאפוקי בן לוי שירש אבי אמו ישראל, וכתיב (שם) ואשר יגאל מן הלוים, דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא כולם, לאפוקי בן לוי הבא מן הממזרת ומן הנתינה שאינו גואל לעולם, וכל שכן ישראל שירש את אבי אמו לוי, דישראל גמור הוא, שאינו גואל לעולם:

אין הדברים אמורים. אין הדברים הללו דגאולת עולם אמורים, אלא בערי הלוים. אבל עד שיהא לוי לא בעינן. והלכה כחכמים:

מגרש. מקום פנוי מכלום, אין בו בית ולא זורעים אותו אלא נוי הוא לעיר:

אין עושין שדה מגרש וכו׳ דכתיב (שם) ושדה מגרש עריהם לא ימכר, מאי לא ימכר, אילימא לא ימכר כלל, הא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללוים, מכלל דמזדבן, אלא מאי לא ימכר, לא ישתנה:

כדי שלא יחריבו. את ישוב הארץ:

מוכרים לעולם. ולא כישראל שאינו יכול למכור פחות משתי שנים קודם היובל דכתיב בהו (שם) במספר שני תבואות ימכר לך, אבל אלו מוכרים אפילו סמוך ליובל:

וגואלים לעולם. אם בתי ערי חומה מכרו אינן נחלטים בסוף שנה כבתי ערי חומה של ישראל, ואם שדות מכרו, אין צריכין לעמוד ביד הלוקח שתי שנים אלא גואלים מיד אם ירצו: